

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Μαργαρίτα Βασιλάκου & Γιάννης Στεφανάκης



Με αφορμή τη διατομική έκθεση της Μαργαρίτας Βασιλάκου και του Γιάννη Στεφανάκη στον πολυχώρο Art Project Space, συζητάμε με τους δύο εικαστικούς για το πώς οδηγήθηκαν σε αυτό το σύνθετο εγχείρημα καθώς και για διάφορα ζητήματα σχετικά με την ίδια τη δημιουργική διαδικασία αλλά και τον κοινωνικό αντίκτυπο έργων που ακουμπούν σε τόσο ευαίσθητες θεματικές. Δύο αντιφατικοί κόσμοι συναντιούνται εδώ και αφορμή είναι η ποίηση: Η Μαργαρίτα Βασιλάκου εμπνέεται από την υπό έκδοση ποιητική συλλογή του Χρίστου Κρεμνιώτη Σε Σάρκινο Χαρτί ενώ ο Γιάννης Στεφανάκης ανοίγει διάλογο με την Οκτάνα του Ανδρέα Εμπειρικού. Η σκοτεινή πλευρά του έρωτα αντιπαραβάλλεται στην απελευθερωτική του δύναμη, όπως την οραματίζεται ο Εμπειρικός, ο πρώτος εισηγητής του υπερρεαλισμού στην Ελλάδα. Κάπου εκεί, στο Μεταίχμιο Γης και Ουρανού, όπως είναι και ο τίτλος της έκθεσης, συναντιούνται εικαστικά αλλά και εννοιολογικά

οι δύο δημιουργοί για να μας χαρίσουν μια ιδιαίτερη εικονοποιία, που ενώ πραγματεύεται οριακές καταστάσεις στην ουσία μας φέρνει αντιμέτωπους με τον ίδιο μας τον εαυτό σε έναν απολογισμό βαθιά εσωτερικό.

Της Βάλιας Κασιμίπα

Φωτογραφίες: Αρχείο Μαργαρίτας Βασιλάκου & Γιάννη Στεφανάκη

Συνοδοιπόροι στη ζωή και την τέχνη... Πείτε μας δυο λόγια για αυτή τη συνθήκη. Σε ποιο βαθμό η καθημερινή συνύπαρξη επηρεάζει τη δημιουργική σας προσέγγιση;

Μ.Β.: Εμένα με επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό. Είναι για πολλούς λόγους μία εκ των πραγμάτων σκληρή συνθήκη, γι αυτό απαιτείται τουλάχιστον τα όρια μεταξύ προσωπικού χώρου και καλλιτεχνικού εργαστηρίου να είναι ξεκάθαρα. Τα οποία όρια με τη διαρκή αλληλεπίδραση, γίνονται δυσδιάκριτα. Αυτό αν και το λιγότερο, είναι κάτι που επηρεάζει και διαμορφώνει αντίστοιχα την πορεία της καλλιτεχνικής έκφρασης.

Γ.Σ.: Η μοναξιά μου, άρχισε να ελαχιστοποιείται λόγω της συνύπαρξής μου με την Μαργαρίτα. Πέρα από αυτό, ο δικός σου άνθρωπος είναι ο πρώτος που έρχεται σε επαφή με τα έργα, και παράλληλα ο πρώτος θεατής, αλλά ταυτόχρονα και ο πιο αυστηρός κριτής. Αυτό είναι πολύ σημαντικό. Βέβαια το να δέχεσαι σκληρή κριτική από τον σύντροφό σου, απαιτεί αμοιβαίο σεβασμό και μεγάλες δόσεις επαγγελματισμού ταυτόχρονα για να μη θεωρηθείς ως πούμε σαν προσωπική επίθεση.

Μ.Β.: Για τον Γιάννη πιστεύω ότι η συνύπαρξη προσφέρει γενικά ένα ασφαλές πλαίσιο. Ίσως και για εμένα, αλλά λιγότερο, για κάποιους ιδιοσυγκρασιακούς κυρίως λόγους. Όπως και να έχει, ο σύντροφος είναι ο πρώτος και πιο ουσιαστικός «μάρτυρας» της δημιουργικής διαδικασίας κι αυτό είναι καθοριστικό σε σχέση με το έργο που παράγεται και πολύ σημαντικό, αφού διαμορφώνει όχι μόνο στατικά ένα αποτέλεσμα, αλλά σχεδόν την πορεία του δημιουργού.

Ποιες δυσκολίες συναντήσατε κατά την προετοιμασία αυτής της καινούριας ζωγραφικής ενότητας λόγω του ιδιαίτερα ευαίσθητου θέματος της παιδικής κακοποίησης, που πραγματεύεται η υπό έκδοση ποιητική συλλογή του Χρίστου Κρεμνιώτη "Σε σάρκινο χαρτί", με την οποία εμφανώς συνδιαλέγεστε;

Ποια εικαστικά μοτίβα αναδείχθηκαν από την επαφή σας με το λογοτεχνικό αυτό έργο και πώς αυτά ενισχύουν την καταγγελτική τάση σας απέναντι στην κατάφωρη αδικία της χαμένης παιδικής αθωότητας;

Μ.Β.: Όλα τα στάδια της συνεργασίας μου με τον Χρίστο Κρεμνιώτη στην συγκεκριμένη ποιητική συλλογή, ήταν για μένα η πιο επώδυνη καταβύθιση που έχω βιώσει σαν άνθρωπος. Καταλαβαίνετε ότι η σεξουαλική κακοποίηση των παιδιών, δεν είναι απλά ένα γεγονός ή κάτι που απλώς συνέβη. Κι όσο επιλέγουμε τη σιωπή και την αδιαφορία σαν στάση ζωής, τόσο πολλαπλασιάζονται τα σκοτάδια μέσα μας.

Τώρα, αν μιλήσω για τις δυσκολίες που συνάντησα σε σχέση με τη ζωγραφική, τότε θα πω πως μια από

τις πιο σοβαρές, ήταν η δυσκολία σε σχέση με την διαχείριση της έντονης συναισθηματικής φόρτισης που είχα, καθώς έπρεπε να αποδώσω το τραύμα της παιδικής κακοποίησης, χωρίς να διολισθήσω σε έναν ρηχό εντυπωσιασμό ή στην αισθητοποίηση του πόνου.

Σε σχέση με τα εικαστικά μοτίβα που με ρωτάτε (ως επέκταση της ποιητικής φωνής του Κρεμνιώτη), με την καταγγελτική τους διάσταση, ως εργαλεία δηλαδή, θα αναφέρω πρωτίστως την επιλογή των υλικών. Το χαρτί και το κάρβουνο. Το καθένα με την δική του δυναμική και τον δικό του συμβολισμό, όπως και την έντονη αντίθεση του φωτός και της σκιάς και τη χρήση έντονων σκιάσεων επίσης, που με βοήθησαν να αναδείξω καταστάσεις όπως π.χ είναι ο εγκλωβισμός και η σιωπή που συνοδεύουν την κακοποίηση. Επιλογές που κατά τη γνώμη και την εμπειρία μου, δεν αφήνουν ευκολα περιθώρια στον θεατή να αποστρέψει το βλέμμα του.

Πιστεύετε πως η συγκεκριμένη έκθεση -πέρα από το εικαστικό της ενδιαφέρον- αρθρώνει κείμενο κοινωνικό λόγο; Ποια άλλα ζητήματα -πέρα από το τόσο σοβαρό ζήτημα της κακοποίησης ανηλίκων- θίγονται εδώ;

Μ.Β.: Επιβάλλεται θα έλεγα να αρθρώσει κοινωνικό λόγο, από τη στιγμή που δεν περιορίζεται στην καταγραφή του πόνου, αλλά λειτουργεί ως ένα δριμύ «κατηγορώ». Εξάλλου η τέχνη, πέρα από τα κλασικά αισθητικά και φιλοσοφικά διλήμματα και την εγγενή αξία της, όπου δεν χρειάζεται κανένας εξωτερικός σκοπός για να δικαιολογήσει την ύπαρξή της, οφείλει να ασκεί κοινωνική κριτική και όχι μόνο να αποτελεί αντικείμενο αισθητικής απόλαυσης, αρκεί να μην μετατρέπει το έργο σε προπαγάνδα, υποβαθμίζοντας την καλλιτεχνική του ποιότητα.

Γ.Σ.: Θα συμφωνήσω απόλυτα. Ευτυχώς σήμερα συναντάμε έναν διάλογο μεταξύ αυτών των δύο καταστάσεων. Το επιβεβαιώνουν αυτό άλλωστε και οι περισσότερες εικαστικές εκδηλώσεις, ότι δηλαδή η τέχνη λειτουργεί όλο και περισσότερο σαν μέσο κοινωνικού προβληματισμού. Εξάλλου για ευνόητους λόγους οι καλλιτέχνες έχουν παραπάνω ηθική ευθύνη να παρεμβαίνουν στην πραγματικότητα και να αρθρώνουν λόγο για φλέγοντα ζητήματα, ξεπερνώντας την αισθητική απόλαυση. Επιπλέον ό αυτή την ενότητα της δουλειάς μου, θέτω θέματα περιβαλλοντολογικής φύσεως, όπως η ασφυξία που νιώθει ο κόσμος μέσα σε κατακερματισμένες πόλεις, η έλλειψη πρασίνου, η απαξίωση των ζώων μέσα στις γκρίζες πόλεις.

Μ.Β.: Ακριβώς! ακόμα κι αν αυτό αφορά την πιο μικρή αισθητική συγκίνηση, πόσο μάλλον όταν παράλληλα θίγονται κρίσιμα ζητήματα, όπως στην προκειμένη περίπτωση είναι η συνειδητή της σιωπής, ο κοινωνικός περίγυρος, η ανεπάρκεια των θεσμών και η δυσκινησία της δικαιοσύνης (που συχνά οδηγεί στη δευτερογενή κακοποίηση του θύματος), το υπαρξιακό κενό και πολλά ακόμα. Με λίγα λόγια τόσο η ποιητική συλλογή όσο και η ενότητα των έργων αντίστοιχα, δεν μιλούν απλώς για ένα «κοινωνικό πρόβλημα». Μια κραυγή θα έλεγα ότι είναι αυτή η συνεργασία, για την αποκτήνωση της σύγχρονης κοινωνίας και μια προσπάθεια να δοθεί φωνή σε κάποια από αυτά που κρύβονται «κάτω από το χαλί» της ελληνικής πραγματικότητας.

Η Οκτάνα στα έργα σας εικονοποιείται μέσα από αμφιλεγόμενα τοπία, όπως προκύπτει και μέσα από το κείμενο της έκθεσης “Οι πόλεις του, άλλοτε ονειρικές, άλλοτε απροσδιόριστες κι άλλοτε φανερά απειλητικές προβάλλουν μπροστά μας ως εύθραυστες εκδοχές ενός μέλλοντος που εξαρτάται από τις επιλογές μας”. Τι σας ώθησε σε αυτή την επιλογή; Κατά τη γνώμη σας ο δρόμος προς την αληθινή ευτυχία είναι η συνισταμένη των προσωπικών μας επιλογών;

Γ.Σ.: Η επιλογή της Οκτάνας ως πούμε ως εικαστικού οχήματος δεν ήταν τυχαία. Η Οκτάνα ως το «όραμα μιας πολιτείας» του Εμπειρικού, λειτούργησε στο έργο μου σαν ένας χώρος που έχει τη δική του δυναμική και όχι απλώς σαν μία ιδέα. Ένωσα και βίωσα τον τόπο αυτό σαν έναν τόπο που η επιθυμία συγκρούστηκε έντονα με την πραγματικότητα.

Όσο για την ευτυχία, πιστεύω ότι δεν είναι μια τυχαία κατάσταση, αλλά είναι κάτι σαν «αυτό» που προκύπτει από την ικανότητα που έχει ο άνθρωπος να μπορεί να μετουσιώνει σε δημιουργία τις δυσκολίες που συναντά στη ζωή. Η τέχνη πολύ εύστοχα το αποδεικνύει αυτό με τον πιο απλό τρόπο, όταν μαθαίνουμε ζωγραφίζοντας να ενσωματώνουμε την ατέλεια, το «λάθος» ως πούμε και να το εντάσσουμε στο αποτέλεσμα του τελικού έργου.

Σε μια πρώτη ανάγνωση οι σκοτεινές μορφές των έργων της Βασιλάκου λειτουργούν ως το αρνητικό των μορφών του Στεφανάκι. Αν όμως κάποιος εμβαθύνει στα έργα θα διακρίνει πολλά και διαφορετικά επίπεδα ανάγνωσης, όπως διαμορφώνονται μέσα από τις φαινομενικές τους αντιφάσεις. Θα θέλατε να μας πείτε δυο λόγια γι' αυτό τον εσωτερικό διάλογο των έργων;

Μ.Β.: Ναι, αν θεωρήσουμε ότι σε πρώτη φάση ο θεατής αντιλαμβάνεται τις δύο αυτές δουλειές μέσα από μια αντίστιξη, τότε σε δεύτερη φάση αντιλαμβάνεται και την συνήχηση που λειτουργεί εξισορροπητικά. Ωστόσο η πρώτη ανάγνωση ναι, από τη στιγμή που δεν μιλάμε απλώς για μια αισθητική αντίθεση, ακόμα κι αν αυτή είναι βαθιά, αλλά για μια μετωπική σύγκρουση δύο κόσμων που παλεύουν για την ανθρώπινη ψυχή, αυτό από μόνο του μαρτυρά την ύπαρξη ενός διαλόγου που εξελίσσεται μεταξύ δύο άκρων. Πολλά είναι τα στοιχεία που φαινομενικά τουλάχιστον το μαρτυρούν αυτό. Οι στάσεις των σωμάτων, ο ρόλος που παίζει το φως, η αίσθηση του χώρου... Όμως αυτό ακριβώς είναι και η βάση της επικοινωνίας και του διαλόγου που γίνεται εσωτερικά.

Γ.Σ.: Μα εννοείται ότι από την σύνθεση των αντιφάσεων ξεκινά ο διάλογος, που καταλήγει κατά τη γνώμη μου σε ολοκληρωμένη αφήγηση. Κοινός τόπος αυτού του διαλόγου είναι το σώμα. Και είναι πολύ ενδιαφέρον αυτό ακριβώς το σημείο, που η διαφορά στην θεματική και η ιδεολογική σύγκρουση μεταφράζονται μέσα από την ύλη και την τεχνική, χωρίς η μία δουλειά να ακυρώνει την άλλη.

Μ.Β.: Να επισημάνω μόνο θέλω, ότι η ουσία του διαλόγου κατά τη γνώμη μου, αφορά επίσης το σημείο εκείνο όπου η δυστοπία της σεξουαλικής κακοποίησης των παιδιών ανατρέπει την ουτοπία του οράματος του Εμπειρικού για μια πολιτεία ελεύθερης επιθυμίας, αθωότητας και πνευματικής ανάτασης.

Που συναντιούνται τελικά αυτοί οι δύο κόσμοι: η ιδανική πολιτεία του Εμπειρικού και η σκοτεινή συνθήκη του Κρεμνιώτη; Με άλλα λόγια στην έκθεση αντικατοπτρίζεται η διττή ανθρώπινη φύση με όλες τις ενδιάμεσες αποχρώσεις της;

Μ.Β.: Εγώ θα έλεγα πως συναντιούνται πρωτίστως στο πεδίο της εσωτερικής αναζήτησης και της καλλιτεχνικής αλήθειας. Κι αν ψάξουμε για τη διττή ανθρώπινη φύση μέσα σε αυτή την έκθεση, τότε θα την εντοπίσουμε στην τοποθέτηση της επιθυμίας για την απόλυτη ελευθερία, δίπλα στη συνειδητοποίηση των ανθρώπινων ορίων και του θανάτου. Γενικά πάντως θα έλεγα ότι η συνάντηση αυτή είναι αποκαλυπτική όπως και βίαιη.

Γ.Σ.: Στην «Οκτάνα» ο Εμπειρικός ευαγγελίζεται την απόλυτη ελευθερία όπου ο έρωτας είναι απαλλαγμένος από ενοχές και εξουσία, ενώ στο «Σε Σαρκίνο Χαρτί» ο Κρεμνιώτης καταγράφει και καταγγέλλει την απόλυτη διαστροφή αυτής της ελευθερίας, την παιδική κακοποίηση. Την πιο εφιαλτική επιβολή πάνω στην αθωότητα! Στην έκθεση αυτή πιστεύω ότι αναδεικνύεται ένα μέρος από το εύρος της ανθρώπινης φύσης που εκτείνεται από το θείο έως το κτηνώδες, με την τέχνη να λειτουργεί ως ο μοναδικός χώρος όπου η φρίκη μπορεί να ειπωθεί για να αντιμετωπιστεί.

“Μεταίχμιο γης και ουρανού” ...μια φράση από την Οκτάνα του Εμπειρικού· το “μεταίχμιο” ως έννοια εμπεριέχει μια κατάσταση μετάβασης. Εδώ αντανακλά περισσότερο μια συλλογική υπαρξιακή κατάσταση ή μια στιγμή μεταμόρφωσης -πολύ ιδιαίτερη και προσωπική- χρονικά ετεροκαθορισμένη για τον καθένα;

Γ.Σ.: Εγώ πιστεύω ότι εδώ θα συμφωνήσουμε και οι δύο, στο ότι δηλαδή το ένα δεν αναιρεί την ύπαρξη του άλλου. Η φράση αυτή μπορούμε να πούμε ότι λειτουργεί σαν ένας κεντρικός άξονας μιας οντολογικής σύνθεσης, όπου υπό μια έννοια το ατομικό και το συλλογικό δεν διαχωρίζονται.

Σε μια εποχή ψηφιακής υπερπληροφόρησης και αλόγιστης κατανάλωσης της εικόνας, είναι σε θέση η τέχνη να περάσει μηνύματα -ιδιαίτερα στους νεότερους- μέσα από τη δύναμη της σιωπής και της εσωτερικότητας;

Μ.Β.: Αυτό νομίζω πως είναι ένα εξαιρετικά επίκαιρο ερώτημα. Από τη στιγμή που ζούμε μέσα σε έναν ψηφιακό κορεσμό που όλα φωνάζουν προκειμένου να υπάρξουν, μέσα σε έναν διαρκή θόρυβο δηλαδή, η μόνη στάση που μπορούμε να κρατήσουμε είναι αυτή της σιωπής, μέσα από την εσωτερικότητα που χαρακτηρίζει την τέχνη. Φυσικά αυτή η σιωπή δεν νοείται ως απουσία ήχου ή απουσία μηνύματος, αλλά σαν μια πρόσκληση για διάλογο κυρίως με τον εαυτό. Οι νέοι σήμερα είναι κουρασμένοι από αυτό το θόρυβο και από την ταχύτητα της πληροφορίας. Επιζητούν τη σιωπή που μπορεί να τους επιβάλλει ένα έργο τέχνης αλλά δεν γνωρίζουν πώς να το απαιτήσουν αυτό, πώς να το διεκδικήσουν. Ας υπολογίσουμε ωστόσο και το γεγονός ότι δεν έχει «εκπαιδευτεί» το βλέμμα τους. Το «γεμίζω τα κενά με την δική μου σκέψη», για τους νέους δεν είναι κάτι απλό. Καταρχάς χρειάζεται ωριμότητα. Παύση και κριτική σκέψη. Καταλαβαίνετε τί θέλω να πω....

Γ.Σ.: Εδώ θα συμπληρώσω και θα πω ότι με βάση αυτή την οπτική, ένα έργο τέχνης που επιβάλλει τη σιωπή, παρέχει μία ασφάλεια. Θα φέρω σαν παράδειγμα τον αγαπημένο μου Ταρκόφσκι και την αποσυμπύεση που προσφέρουν οι ταινίες του, ή το είδος της σιωπής που μεταφέρουν οι περφόρμανς

της Αμπράμοβιτς. Όπως και να 'χει, γενικότερα, δεν είναι και πολύ εύκολο σε έναν έφηβο που έχει συνηθίσει στα βίντεο των 15 δευτερολέπτων, να σταθεί μόνος του μπροστά σε ένα στατικό έργο. Είναι όμως αυτό θα πω, μια πράξη επαναστατική.

Μέσα από αυτή τη γόνιμη μεταξύ σας συνομιλία ποια είναι η δική σας επίγευση; Ποια είναι τα επόμενα σχέδιά σας;

Μ.Β.: Ο στίχος της Κ. Α Ρουκ τριγυρίζει στο μυαλό μου «...Να φεύγουν τα περιττά λέω. Να μπω στον ουρανό του τίποτα με ελάχιστα».

Γ.Σ.: Για μένα επίγευση είναι η αίσθηση ότι το «Μεταίχμιο» δεν είναι ένα κενό, αλλά ένας τόπος όπου η ύλη συνδιαλέγεται ισότιμα με το πνεύμα.

Όσο για τα επόμενα σχέδια... ίδωμεν!

Info: Επιμέλεια έκθεσης: Βάλια Κατσίμπα, Art Project Space, Φαλήρου 66, Νέος Κόσμος, Διάρκεια: 11/2-6/3/2026, Ημέρες & Ώρες: Τρ. 17:00-21:00 Πेम.-Παρ. 12:00-20:00 & Σαβ. 11:00-15:00.

Πρώτη Δημοσίευση 6/3/2026

www.dreamideamachine.com

© Συνέντευξης Βάλια Κατσίμπα